

CS

CS

CS

KOMISE EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ

V Bruselu dne 12.10.2006
KOM(2006) 571 v konečném znění

SDĚLENÍ KOMISE

Demografická budoucnost Evropy – učiňme z problému výhodu

OBSAH

SDĚLENÍ KOMISE Demografická budoucnost Evropy – učíme z problému výhodu	1
1. Demografické stárnutí v Evropě: trendy a vyhlídky.....	3
2. Dopad stárnutí obyvatelstva	5
2.1. Dopad na trh práce, produktivitu a hospodářský růst	5
2.2. Dopad na sociální ochranu a veřejné finance	6
3. Konstruktivní řešení demografického problému	6
3.1. Evropa, která podporuje demografickou obnovu	7
3.2. Evropa, která zhodnocuje práci: větší zaměstnanost a delší a kvalitní aktivní život....	8
3.3. Produktivnější a výkonnější Evropa	9
3.4. Evropa přijímající přistěhovalce a zabezpečující jejich integraci	10
3.5. Evropa s udržitelnými veřejnými financemi: záruka odpovídající sociální ochrany a spravedlnosti mezi generacemi.....	11
4. Závěr: učíme z problému výhodu	12
5. APPENDIX: Main European Demographic Trends and Data	14
Projections – EU25.....	14
Projections by country	15
Employment rate of older workers	16
Fertility and female employment rates	17
Net migration rate vs. natural population growth	18

1. DEMOGRAFICKÉ STÁRNUTÍ V EVROPĚ: TRENDY A VYHLÍDKY

Stárnutí obyvatelstva neboli zvyšování podílu starších osob je především výsledkem velkého hospodářského a sociálního pokroku a pokroku v oblasti lékařské vědy, který Evropanům umožňuje žít déle v pohodlí a bezpečí, jaké v historii nemá obdoby. Jak ale zdůraznili hlavy států a předsedové vlád během vrcholné schůzky v říjnu 2005 v Hampton Court, jedná se rovněž i o jeden z nejvýznamnějších problémů, kterým Evropská unie bude nucena v nadcházejících letech čelit.

Toto sdělení je reakcí na obavy, jež byly vyjádřeny během této vrcholné schůzky a které v široké míře pociťují občané. Navazuje na sdělení Komise Evropské radě nazvané „Evropské hodnoty v globalizovaném světě“ a na zelenou knihu Komise nazvanou „Nová mezigenerační solidarita jako odpověď na demografické změny“¹. Zabývá se otázkou, jak Evropané mohou demografickému problému čelit za podpory obnovené lisabonské strategie pro růst a zaměstnanost a strategie udržitelného rozvoje. Konkrétně uvádí, jak Unie může své členské státy podporovat v dlouhodobé strategii, jejíž provádění ve velké míře závisí na jejich vůli a pravomocích. Za tímto účelem sdělení objasňuje základní faktory, hodnotí celkové dopady a určuje, jakým hlavním směrem se mají ubírat jak vnitrostátní, regionální a místní, tak evropská opatření. Dospívá k závěru, že stárnutí obyvatelstva je problémem, který můžeme zvládnout, vytvoříme-li příznivé podmínky podpory pro ty, kteří chtějí mít děti a využijeme-li co nejlépe příležitosti, které nám delší, produktivnější život a lepší zdraví dává.

Stárnutí obyvatelstva EU je výsledkem čtyř vzájemně se ovlivňujících demografických trendů. Jejich rozsah a rytmus se však v jednotlivých zemích a regionech mohou značně lišit, a odpověď proto nemůže být jednoznačná. Zde je jejich shrnutí:

- Průměrný počet dětí na jednu ženu (stávající míra plodnosti) je nízký a v EU-25 činí 1,5 dítěte, což je pod mírou potřebnou k obnově populace, která je bez přispění přistěhovalců nezbytná ke stabilizaci její velikosti a která činí 2,1. Do roku 2030 se v EU-25 předpokládá mírné zvýšení na 1,6².
- Pokles plodnosti v posledních desetiletích následoval po poválečném baby-boomu, který je v současné době důvodem vysokého počtu obyvatel ve věku 45 až 65 let. Postupným přechodem silných populačních ročníků do důchodového věku se značně zvýší podíl starších osob, které musí být finančně podporovány menším počtem obyvatelstva v produktivním věku. Tento jev by měl ustoupit, avšak ne dříve než za několik desetiletí.
- Střední délka života při narození se od roku 1960 zvýšila o 8 let a do roku 2050 by mohla vzrůst o dalších pět či více let. Předpokládaný nárůst se bude nejvíce týkat nejstarší generace. Evropané, kteří v roce 2050 dosáhnou věku 65 let, tak mohou počítat s tím, že budou v průměru žít o čtyři až pět let déle než osoby, kterým je nyní 65 let. To povede k obrovskému zvýšení počtu osob dožívajících se více jak 80 a 90 let, výsledkem čehož velká část z nich stráví v důchodu několik desetiletí a dostanou se do věku, kdy jsou časté zdravotní obtíže a tělesná nezpůsobilost, i když by se podíl osob se špatným zdravotním stavem v této věkové kategorii mohl snižovat.

¹ KOM(2005) 525, 3.11.2005 a KOM(2005) 94, 16.3.2005.

² Někteří demografové vyjádřili hypotézu, že velmi nízká míra plodnosti by se mohla stát nevratným jevem. Viz „The low fertility trap hypothesis: forces that may lead to further postponement and fewer births in Europe“, Lutz, Skirbekk a Testa, Vídeňský institut pro demografický výzkum, č. 4/2005.

- Do Evropy již nyní proudí značný příliv čistého přistěhovalectví ze třetích zemí. V roce 2004 EU registrovala 1,8 milionu přistěhovalců, což je, vezmeme-li v úvahu celkový počet obyvatel, více než do Spojených státech amerických. V příštích desetiletích EU téměř určitě zůstane významným cílem přistěhovalců. Eurostat ve svých mírnějších prognózách odhaduje, že do roku 2050 do Evropské unie emigruje přibližně 40 milionů osob. Vzhledem k tomu, že řada z nich je v produktivním věku, omlazují přistěhovalci obyvatelstvo. Dlouhodobější vlivy jsou však nadále nejisté, neboť se více či méně omezeně odvíjejí od politik slučování rodin, a od přístupu přistěhovalců k otázce porodnosti. Navzdory stávající míře přílivu může přistěhovalectví kompenzovat pouze částečně důsledky, jež má nízká plodnost a prodloužení střední délky života na věkové rozdělení evropského obyvatelstva.

Vzhledem k těmto trendům se celkový počet obyvatelstva EU-25 mírně sníží, ale obyvatelé výrazně zestárnou. V rovině ekonomické se hlavní změna týká obyvatelstva v produktivním věku (od 15 do 64 let), jehož počet se do roku 2050 sníží o 48 milionů. Míra závislosti (počet osob ve věku 65 let a více v poměru k počtu osob ve věku 15 až 64 let) by se měla zdvojnásobit a do roku 2050 dosáhnout 51 %, což znamená, že v EU na každého občana staršího 65 let případnou namísto 4 osob v produktivním věku pouze dvě takové osoby.

Za zmínku rovněž stojí regionální a sociální důsledky stárnutí. Regiony se snižujícím se počtem obyvatelstva, ve kterých jsou zastoupeny především starší osoby, budou muset čelit problémům v oblasti nabídky zboží a základních veřejných služeb, jako je zdravotnictví, ubytování, územní plánování, dopravní služby a turismus, a zajistit tak, aby environmentální rovnováha odrážela i vlivy stárnutí. Ruku v ruce s demografickými změnami jdou rovněž hluboké sociální změny dotýkající se složení rodin a projevující se zejména rostoucím počtem starších osob, které žijí samy. Zvyšování počtu velmi starých a závislých osob s sebou přináší rovněž nové problémy ekonomického, sociálního a etického rozměru.

Stárnutí v EU musí být posuzováno v kontextu celkového celosvětového nárůstu obyvatelstva. Po zvýšení světové populace ze 2 miliard osob v roce 1950 na 6,5 miliardy osob v dnešní době OSN nyní odhaduje, že zvyšování bude pokračovat, byť pomalejším tempem, a že do roku 2050 bude počet obyvatel ve světě činit 9,1 miliardy. K přibližně 95% celkovému nárůstu populace dojde v rozvojových zemích a počet obyvatel v 50 nejméně rozvinutých zemích se zdvojnásobí. Největší růst zaznamená Afrika. V důsledku toho se podíl 25 členských států EU na světové populaci sníží.

Nestárne však jenom Evropa. Do roku 2050 se významně zvýší míra závislosti v rozvíjejících se ekonomikách, jakými jsou Čína a Indie. Pokud rozvojové země dokáží demografickou dividendu využít a zapojí mladé aktivní lidi do trhu práce, celosvětová produkce se zvýší a zajistí možnosti výnosných investic pro Evropany, kteří si spoří na důchod. Naopak kombinace vysoké míry porodnosti a pomalého rozvoje může v těchto zemích vést k nestabilitě a zvyšovat tlak k emigraci.

Celosvětové migrační toky mají a budou mít na cílové i na výchozí země značný vliv. V případě EU závisí vliv přistěhovalců na stárnutí na tom, jak se začlení do formální ekonomiky, přičemž je třeba mít na paměti, že míra zaměstnanosti přistěhovalců je ve většině členských států dosud stále nižší než míra zaměstnanosti nepřistěhovalců. Přistěhovalectví může dočasně snížit finanční vliv stárnutí, protože legální přistěhovalci platí příspěvky do veřejných důchodových systémů. Postupem času si však ekonomicky aktivní přistěhovalci nashromáždí práva na důchod. Jejich dlouhodobé přispění k udržitelné rovnováze veřejných financí bude tudíž závislé na existenci propracovaných důchodových systémů. Pro země původu může být emigrace do EU výhodou, a to především díky snižování tlaku na trh práce,

převodu finančních prostředků a přínosu, jež představují migranti vracející se zpět do své země se zkušenostmi a kapitálem. Emigrace velkého podílu vzdělaných mladých lidí by však v některých zemích a odvětvích mohla vést k odlivu mozků s negativními vlivy na ekonomiku a na vyhlídky sociálního rozvoje daných zemí. V této souvislosti nelze přehlížet možnosti, jež dočasná migrace a dobrovolný návrat do původní země nabízí.

2. DOPAD STÁRNUTÍ OBYVATELSTVA

2.1. Dopad na trh práce, produktivitu a hospodářský růst

V příštím desetiletí začne docházet ke snižování populace v produktivním věku, neboť velká část silných populačních ročníků půjde do důchodu. S podporou přizpůsobených politik zaměstnanosti však tento jev může být v příštím desetiletí dočasně vykompenzován zvyšující se mírou zaměstnanosti. Podle nedávných odhadů³ se populace v produktivním věku od roku 2010 začne snižovat, ale celkový počet zaměstnaných osob v EU-25 se až do roku 2017 bude postupně zvyšovat. Z více než dvou třetin bude tento nárůst způsoben vyšší mírou zaměstnanosti žen, postupným nahrazováním starších žen mladými, vzdělanějšími ženami, které se více zapojují do aktivního života. Zbývající část je dána předpokládaným velkými zvýšením míry zaměstnanosti starších pracovníků (55 až 64 let). Očekávaný pozitivní vývoj v oblasti zaměstnanosti vede k vytvoření prostoru pro příležitosti, který umožní provádět reformy ještě před tím, než se důsledky stárnutí plně projeví. Vyšší míra zaměstnanosti ale může zajistit jen dočasný odklad a demografické změny na nás poté dolehnou plnou vahou. I když bude cíl lisabonské strategie dosáhnout 70% míry zaměstnanosti splněn, celkový počet zaměstnaných osob by se od konce desetiletí do roku 2050 měl snížit o 30 milionů osob.

Předpokládá se, že míra hospodářského růstu se bude se stárnutím obyvatelstva snižovat, a to zejména z důvodu zmenšování počtu obyvatel v produktivním věku. Dle odhadů se roční průměrný růst HDP EU-25, pokud se trendy a stávající politiky nezmění, automaticky sníží ze 2,4 % za období 2004–2010 na pouhých 1,2 % v období 2030 až 2050. Evropa bude muset postupně jako hlavní zdroj hospodářského růstu čím dál více využívat vyšší produktivitu. Starší pracovníci budou tvořit zvětšující se podíl světových zdrojů pracovní síly a hospodářské produkce. V řadě zemí jsou však starší pracovníci stále relativně málo zaměstnáni z důvodu nadměrného využívání předčasných odchodů do důchodu, nedostatečného poskytování finančních pobídek daňovými a sociálními systémy a nepříhodného řízení věku na pracovišti, na kterém se zejména podepisuje nedostatečný přístup ke vzdělávání a diskriminace starších pracovníků.

Starší pracovní síla a delší aktivní život by neměly znamenat méně produktivní pracovní sílu. Z dostupných informací nevyplývá, že by starší pracovníci nutně museli být méně produktivní a méně inovativní. K poklesu fyzických a duševních schopností dochází ve velmi vysokém věku a tento pokles je progresivní, přičemž u jednotlivých osob se může velmi lišit a mohou jej zmírnit politiky v oblasti zdravotnictví zaměřené na prevenci. Navíc může být kompenzován většími zkušenostmi, úpravou organizace práce a efektivnějším využíváním informačních a komunikačních technologií. Příští ročníky starších pracovníků budou mimo jiné mít výhodu vyššího vzdělání, čímž se sníží riziko pomalejšího šíření nových technologií, které by se stárnutím mohlo být spojováno.

³ Výbor pro hospodářskou politiku a Evropská komise (2006), „The impact of ageing on public expenditure: projections for the EU–25 Member States on pensions, health care, long-term care, education and unemployment transfers (2004–50)“, *European Economy Reports and Studies*, No. 1.

Za výhodu lze rovněž považovat, že snížením počtu mladých lidí se usnadní jejich přístup na trh práce. Pro zajištění stabilní zaměstnanosti bude i nadále důležité vzdělávání a přizpůsobené kvalifikace. Poskytování kvalitního vzdělávání, odpovídajícího potřebám trhu práce a společnosti založené na znalostech, mladým lidem a rozvíjení celoživotního vzdělávání tak, aby si jednotlivci zachovávali svůj lidský kapitál, nabývá proto ve stárnoucí společnosti zvláštního významu.

2.2. Dopad na sociální ochranu a veřejné finance

Za stávajících politik povede stárnutí ke značnému tlaku na výši veřejných výdajů, i když situace mezi jednotlivými zeměmi se může značně lišit. V případě EU-25 se v souvislosti s věkem předpokládá vzestup veřejných výdajů v letech 2004 až 2050 ze 3 bodů HDP na 4 body, což představuje 10% navýšení veřejných výdajů⁴. Tento tlak na zvyšování bude znatelný od roku 2010 a velmi silným se stane v letech 2020 až 2040. Dotkne se důchodů, zdravotnictví a služeb pro starší osoby.

Celkové veřejné finance by se v řadě zemí mohly stát neudržitelnými a obecně tak ohrozit budoucí rovnováhu důchodových systémů a systémů sociální ochrany. Pokud bychom dovolili, aby veřejné výdaje na stárnutí prohloubily rozpočtové deficity, vedlo by to k neúnosné spirále dluhů. Tyto výsledky by těžce narušily potenciální hospodářský růst, ohrozily fungování jednotné měny, díky čemuž by následně byly dramaticky ohroženy důchody a poskytování nemocenských dávek s nepříznivými důsledky pro budoucí životní podmínky důchodců a daňových poplatníků.

Odložením reforem na pozdější dobu, kdy budou zvýšeny veřejné výdaje na důchody a zdravotní péče, by se promarnila příležitost zajistit, aby se na nezbytném přizpůsobení podílely všechny generace, včetně silných populačních ročníků.

Vlády v EU však obecně nezůstaly neaktivní a nedávné reformy v takových oblastech, jako jsou veřejné důchodové systémy, zdravotnictví, trh práce a vzdělávání, začaly nést své ovoce, o čemž svědčí zejména rychlé zvyšování míry zaměstnanosti starších osob od roku 2000. Cílem těchto reforem je rovněž přenést odpovědnost vlád a podniků na jednotlivce. Občané budou podněcováni k tomu, aby zaujímali výrazně aktivnější úlohu, a to jak v otázce částek spojených na důchod, tak i při výběru doby odchodu do důchodu.

Stárnutí se především projeví značným zvýšením veřejných výdajů na zdravotnictví a dlouhodobou péči, ačkoli toto zvýšení bude v této oblasti z velké míry záviset na zlepšení zdravotního stavu starších osob v budoucnosti. Aby se jejich zdravotní stav zlepšil, bude zejména nutné lépe přizpůsobit zdravotní péči a preventivní opatření v oblasti chronických nemocí, které by mohlo podpořit využívání nových technologií. Pokud by byl budoucí nárůst střední délky života obecně spojen s dobrým zdravotním stavem bez tělesné nezpůsobilosti, očekávané zvýšení veřejných výdajů na zdravotnictví a péči o závislé osoby v důsledku stárnutí by se snížilo o polovinu⁵.

3. KONSTRUKTIVNÍ ŘEŠENÍ DEMOGRAFICKÉHO PROBLÉMU

S ohledem na složitost problematiky stárnutí se jako nezbytná jeví *celková strategie*. Jak na úrovni EU, tak na vnitrostátní úrovni bude třeba zhodnotit stávající politiky a rozhodnout, zda je nutné stanovit případné úpravy, které by zohlednily demografické změny EU.

Níže je uvedeno pět hlavních politických směrů.

⁴ Sdělení Komise – Dlouhodobá udržitelnost veřejných financí v EU (KOM(2006) 574, 12.10.2006).

⁵ Viz sdělení Komise – Dlouhodobá udržitelnost veřejných financí v EU (KOM(2006) 574, 12.10.2006).

3.1. Evropa, která podporuje demografickou obnovu

Členské státy Evropské unie mohou demografickému poklesu předejít nebo mohou na pokles porodnosti, jež se u některých z nich dostává do znepokojivých čísel, reagovat. Tyto reakce jsou nezbytné a zároveň i realistické. *Nezbytné* – neboť z průzkumů vyplývá, že páry ve všech zemích Unie si přejí mít více dětí. *Realistické* – neboť mezinárodní porovnání poukazují na účinnost politik, zejména rodinných, které již několik desetiletí uplatňují některé státy ve snaze vytvořit příznivé podmínky pro ty, kteří si přejí mít děti⁶.

Těchto politik je celá řada a různí se, ale obecně mají společné tři rozměry a jejich cílem je i) omezit nerovnost příležitostí pro občany s dětmi a bez dětí, ii) zajistit všeobecnou přístupnost služeb pomoci rodičům, zejména v oblasti vzdělávání a hlídání malých dětí, iii) upravit pracovní dobu tak, aby mužům a ženám lépe umožňovala celoživotně se vzdělávat a sladit soukromý a pracovní život.

Nejnovější analýzy poklesu porodnosti mimo jiné poukazují na značný vliv zvyšování věku, kdy ženy poprvé rodí, který dokazuje, že páry stále více s pořízením dětí váhají. Tyto analýzy přikládají stále větší důležitost snižování nejistoty, jež doprovází vstup mladých lidí na trh práce, a obecně zlepšování jejich životních podmínek. Efektivní politiky rovnosti pohlaví umožňují párům snáze plánovat pořízení rodiny. Tím se má na mysli řešení problémů při získávání bydlení, snazší využívání dostupných a kvalitních služeb péče o děti a obecně zajištění lepšího souladu mezi jednotlivými etapami každodenního života prostřednictvím forem flexibilní práce využívajících nové technologické možnosti. Rovněž se tím myslí boj s dětskou chudobou – s jevem, jehož rozsah je stále znepokojující a který taktéž odráží relativní zhoršování situace rodin s dětmi.

Pokud by váhu stárnutí muselo nést mladší obyvatelstvo, jehož počet a ekonomická síla se snižuje, mohla by být mezigenerační solidarita ohrožena. Náprava tohoto stavu je prioritou nového mezigeneračního paktu.

Na zasedání Evropské rady v Barceloně v roce 2002 se členské státy jasně zavázaly, že zvýší nabídku možností péče o děti, která by tak do roku 2010 měla být k dispozici alespoň pro 90 % dětí od 3 do 6 let a pro 33 % dětí do 3 let. Nyní je načas, aby se zařízení péče o děti stala skutečností.

Komise:

- zahájí konzultace se sociálními partnery o otázce opatření, jež mají být přijata (např. rodičovská dovolená nebo flexibilnější organizace práce) za účelem lepšího souladu mezi profesním, soukromým a rodinným životem mužů a žen a lepšího zohlednění potřeb rodin⁷.
- V říjnu 2006 zorganizuje první *evropské demografické fórum*, jehož výsledkem bude analytická zpráva Komise. Práci fóra doplní *skupina vládních odborníků*, k jejímuž vytvoření má vyzvat Komise.

⁶ Viz např. „*The Demographic Future of Europe – Facts, Figures, Policies: Results of the Population Policy Acceptance Study (PPAS)*“, zveřejněno Německým spolkovým institutem pro demografický výzkum a nadací Roberta Bosche; Eurobarometr č. 253 uskutečněný v roce 2006, jehož výsledky budou zveřejněny v nejbližší době.

⁷ Sdělení Komise – První etapa konzultací se sociálními partnery o sladování pracovního, soukromého a rodinného života (SEK(2006) 1245, 12.10.2006).

3.2. Evropa, která zhodnocuje práci: větší zaměstnanost a delší a kvalitní aktivní život

Zvyšování míry účasti na zaměstnanosti je hlavním trumfem lisabonské strategie, která již zaznamenala určitý úspěch. Příslušné reformy politik zaměstnanosti, vzdělávání a odborné přípravy bude tedy třeba rozšířit a bude nutné, aby se v nich pokračovalo i po roce 2010. Bude třeba vyvinout větší úsilí, aby se omezila segmentace trhu práce, dále zvyšoval počet pracujících žen⁸, zlepšovala efektivita a spravedlnost vzdělávacích systémů za účelem rozšíření schopností a podpory začlenění nově příchozích, kteří se s těmito překážkami potýkají. To bude zejména cílem uplatňování hlavních směrů týkajících se spojení flexibility a jistoty, které mají usnadnit přechody mezi jednotlivými fázemi životního cyklu větší flexibilitou trhů práce, opatřeními celoživotního vzdělávání, aktivními politikami trhu práce a sociální ochrany. Nezbytné bude zapojení celé řady osob a subjektů na různých úrovních odpovědnosti prostřednictvím sociálního dialogu a sociální odpovědnosti podniků.

Demografické stárnutí však vyzývá k tomu, abychom přiznali strategický význam zvyšování míry účasti žen a mužů nad 55 let. To si vyžádá dalekosáhlé reformy za účelem omezení podnětů motivujících k předčasnému odchodu z trhu práce a na podporu zaměstnávání seniorů. Rovněž je třeba dbát na to, aby bylo skutečně možné déle pracovat a aby veškeré veřejné politiky rozšířily možnosti zaměstnávání starších pracovníků.

Tzv. aktivní stárnutí je samo o sobě komplexním a udržitelným přístupem, který kromě vlastních důchodových reforem mobilizuje i veškeré doprovodné nástroje. Abychom mohli vážně uvažovat o delším setrvání v práci, je třeba, abychom již nenaráželi na diskriminační předsudky, abychom byli připraveni aktualizovat a valorizovat časem získané schopnosti, abychom měli přístup k flexibilním penzijním systémům, abychom byli nejenom v dobrém fyzickém a duševním stavu, ale také očekávali, že v tomto stavu budeme déle žít. Unie má k dispozici právní nástroje zajišťující dodržování zákazu diskriminace na základě věku a Evropský rok rovných příležitostí pro všechny v roce 2007 bude příležitostí zhodnotit jejich uplatňování ze strany členských států. Ty jsou totiž odpovědné za rozvoj vzdělávání a zintenzivnění preventivních politik v oblasti celoživotní zdravotní péče. Je třeba, aby měl každý snazší přístup k celoživotnímu vzdělávání a především jej musí mít nejméně kvalifikovaní pracovníci nebo osoby pracující za nejméně příznivých pracovních podmínek. Tyto oblasti nejsou žádnou novinkou a demografické stárnutí jim nyní zaručuje charakter *prioritní investice do budoucnosti*, kterou Evropská unie podporuje především prostřednictvím programu „Vzdělávání a odborná příprava 2010“.

Ke zvyšování počtu aktivní populace dojde částečně díky zlepšování zdravotní péče. Především je třeba racionalizovat strukturu nabídky péče našich zdravotních systémů, které již či často neodpovídají novým potřebám. Nedávno zahájená iniciativa Komise na vytvoření rámce Společenství pro zlepšování přeshraniční mobility pacientů a volného poskytování zdravotní péče musí umožnit úspory z rozsahu a je součástí této perspektivy. Účinná preventivní opatření boje proti obezitě, kouření, alkoholismu a duševním poruchám by pak rovněž měla mít značný vliv na zdravotní podmínky Evropanů, a tudíž i na produktivitu práce a budoucí výdaje za zdravotní péči. Dále by kontrolu výdajů v oblasti zdravotnictví a dobrých podmínek občanů mohlo podpořit rovněž větší využívání nových technologií, jakými je telemedicína a systémy zdravotní péče přizpůsobené potřebám osob, a jejich přístupnost seniorům, jejich rodinám a zaměstnancům v oblasti zdravotní péče. V neposlední řadě dojde

⁸ Sdělení Komise – Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů 2006-2010 (KOM(2006) 92, 1.3.2006).

vzhledem ke stárnoucímu obyvatelstvu určitě ke změně v typech nemocí, v důsledku čehož nebude nouze o nové otázky ohledně typu péče požadované v budoucnosti.

Pokud práce po šedesátce již nemá být, jak tomu je doposud, pouze výsadou osob s vysokými příjmy a vysokou kvalifikací, je třeba zmenšit rozdíly ve střední délce života, které v dnešní době představují jednu z nejvýznamnějších sociálních nerovností v závislosti na příjmu a úrovni vzdělání. Preventivní opatření umožňující podporovat životní styly a podmínky životního prostředí zlepšující zdravotní stav osob, a to jak na pracovišti, tak mimo něj, musí napříště vyústit v rozsáhlejší spolupráci mezi zúčastněnými stranami v oblasti veřejného zdraví, vzdělávání, sdělovacích prostředků a organizace práce, a v rané fázi tak ovlivňovat střední délku života v *dobrém zdravotním stavu*, která se výrazně liší od celkové střední délky života a v jednotlivých členských státech je velmi různá.

Účast osob nad 65 let, včetně těch, které jsou oficiálně v důchodu, na hospodářské i sociální struktuře musí být podporována jako nabízená příležitost a nesmí být prezentována jako překážka. Této vyšší účasti na společenských aktivitách na bázi dobrovolnosti se dosáhne prostředky, které ve velké míře ještě musejí být vytvořeny.

Členské státy se vyzývají, aby v rámci svých závazků ze zasedání Evropské rady ve Stockholmu v roce 2001 přijaly nezbytná opatření, prostřednictvím kterých zvýší míru zaměstnanosti pracovníků nad 55 let nad 50 %. U příležitosti zahájení nové etapy lisabonské strategie pro růst a zaměstnanost, k němuž dojde v roce 2008, Komise posoudí výsledky získané v jednotlivých členských státech a týkající se míry zaměstnanosti mužů a žen nad 55 let a věku, kdy přestávají pracovat, a podá zprávu o konkrétních příkladech postupů, které se v členských státech v oblasti podpory aktivního stárnutí osvědčily.

Evropská unie souhlasila s tím, že členským státům poskytne větší pomoc na dosažení tohoto cíle a odsouhlasila posílení Evropského sociálního fondu a programů celoživotního vzdělávání pro období 2007–2013⁹.

Komise zahájí konzultace se stranami, kterých se to týká, o iniciativách, jež by měly být přijaty za účelem zavedení rámce Společenství, který by umožňoval zlepšit přeshraniční nabídku zdravotní péče a mobilitu pacientů¹⁰.

Členské státy se vyzývají, aby plně uplatňovaly směrnici o rovném zacházení v zaměstnání a povolání¹¹. V roce 2007 Komise zhodnotí provádění této směrnice s ohledem na diskriminaci založenou na věku.

3.3. Produktivnější a výkonnější Evropa

Třetí reakcí na demografický problém je zlepšení produktivity práce Evropanů. Konkrétním příkladem je lisabonská strategie, která má od roku 2005 nové cíle a která komplexním způsobem spojuje dohromady všechny strukturální reformy včetně mikroekonomických, jež mohou optimalizovat evropskou výkonnost. Evropská unie k tomu přímo přispívá prohlubováním vnitřního trhu, zaváděním pravidel hospodářské soutěže, upřednostňováním kvalitních právních předpisů (především vůči malým a středním podnikům) a prostřednictvím

⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1081/2006 ze dne 5. července 2006 o Evropském sociálním fondu a návrhy rozhodnutí, kterým se zavádí integrovaný akční program v oblasti celoživotního vzdělávání (KOM (2004) 474, 14.7.2006).

¹⁰ Viz sdělení Komise – Konzultace týkající se akce Společenství v oblasti zdravotních služeb (SEK(2006) 1195, 26.9.2006).

¹¹ Směrnice 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání

politiky sociální soudržnosti. Lisabonská strategie tak zavádí nezbytné podmínky umožňující valorizovat schopnosti, kvalitu a produktivitu práce v jakémkoli věku.

Stárnutí obyvatelstva může být rovněž velkou příležitostí ke zvýšení konkurenceschopnosti evropského hospodářství. Evropským hospodářským subjektům musejí být poskytnuty nejlepší podmínky, jak se chopit příležitostí, jež demografické změny představují ve smyslu vytváření nových trhů pro zboží a služby přizpůsobené potřebám starších zákazníků¹². První krok v tomto směru by určitě měl spočívat v podporování hospodářských subjektů, aby zahrnuly stárnutí do svých inovačních strategií. Týká se to řady oblastí – informačních a komunikačních technologií, finančních služeb, dopravních infrastruktur, energetiky a turismu a místních služeb a především dlouhodobé péče. Ve všech těchto oblastech Evropská unie může úsilí členských států, které vyvíjejí při předvídání změn, doplnit nebo na ně navázat.

Do konce roku 2008 Komise přijme sdělení, ve kterém navrhne způsoby, jak nejlépe zohlednit potřeby stárnoucího obyvatelstva v takových oblastech, jakými jsou územní plánování, životní prostředí či přístup k novým technologiím. Zvláštní pozornost bude věnovat podmínkám rozvoje nabídky péče přizpůsobené potřebám závislých osob a jejich rodin a v souvislosti s tím i potenciální úloze strukturálních fondů.

3.4. Evropa přijímající přistěhovalce a zabezpečující jejich integraci

Je skutečností, že během příštích 15 až 20 let bude významný příliv přistěhovalců do Evropy pokračovat. Ten nejprve uspokojí požadavky evropského trhu práce, který bude muset lákat externí kvalifikované pracovní síly. Potřeba externí nekvalifikované pracovní síly bude též stále velmi vysoká. Atraktivitu evropského území, která je dána jeho relativní prosperitou, politickou stabilitou, požadavky na sjednocení rodiny ze strany přistěhovalců, kteří přicestovali v nedávné době, a dynamikou růstu populace v relativně chudých regionech v našem sousedství, nelze dále přehlížet. Tyto různé faktory bude třeba lépe sladit organizací legálního přistěhovalectví a v závislosti na tom integrací přistěhovalců při současném respektování potřeb zemí původu.

Vnitrostátní politiky v oblasti přistěhovalectví ze třetích zemí nejsou jednotné. V některých zemích je legální příliv omezován a ilegální přistěhovalectví zůstává více či méně potlačeno, v jiných zemích umožnila masivní opatření z těchto posledních let legalizovat statisíce přistěhovalců, kteří zde žijí a pracují nepravdělně. Tyto rozdíly kromě výkyvů na trhu práce odrážejí též rostoucí problémy s hospodářskou a sociální integrací přistěhovalců v zemích, odkud pocházejí. V Unii, jež sama uplatňuje volný pohyb pracovníků a jejíž vnitřní trh usiluje o sjednocení, nejsou tyto rozdíly z dlouhodobého hlediska udržitelné. Unie rovněž díky své mezinárodní váze, obchodní roli a mezinárodním vztahům v oblasti spolupráce s velkými středomořskými, africkými a latinskoamerickými regiony může do řízení přílivu přistěhovalců zapojit nezbytné partnery, což je podmínkou úspěchu přistěhovalčeských politik. V působnosti Unie, jež je založena na nediskriminaci a respektování rozdílů, je též vést dialog s veřejným míněním, a bojovat tak proti předsudkům, určovat skutečné překážky, jež je třeba zdat, a poukazovat na bohatství, jež skýtá rozmanitost¹³.

Proto se Unie v současné době spolu s členskými státy podílí na rozvoji prvků společné politiky legální migrace¹⁴, jejímž cílem je zejména přistěhovalectví za účelem práce jako

¹² Sdělení Komise – Uvádění znalostí do praxe: široce založená inovační strategie pro EU (KOM (2006) 502, 13.9.2006).

¹³ Viz výsledky Eurobarometru 64, zveřejněné v prosinci 2005, a Eurobarometru 65, zveřejněné v červnu 2006 a týkající se otázek veřejného mínění a přistěhovalectví.

¹⁴ Sdělení Komise – Plán politiky v oblasti legální migrace (KOM(2005) 669, 21.12.2005).

reakce na potřeby některých odvětví trhu práce. V návaznosti na tuto politiku musí přijít posílení politik integrace státních příslušníků třetích zemí¹⁵, zvýšení finančních prostředků a zahájení partnerství se zeměmi, odkud přistěhovalci přicházejí.

V rovině interní mobility občanů Společenství zároveň pokračuje přechod na úplnou liberalizaci pohybu pracovníků, které má být v EU-27 dosaženo do roku 2014. Tato vnitřní mobilita pomáhá odstranit nerovnováhy trhů práce v Evropě a musí být zohledněna při plánování v oblasti přistěhovalectví

Vyústěním Haagského programu z roku 2004 byl „Plán politiky v oblasti legální migrace“ a Haagský program se rovněž stal inspirací pro vytvoření Evropského integračního fondu. Tyto nástroje mohou podpořit další akce na pomoc při integraci legálních přistěhovalců na všech úrovních.

Komise bude pokračovat v iniciativách na podporu začlenění přistěhovalců, a zejména diskusí s členskými státy o překážkách bránících jejich začlenění, lepšího poznání jejich vlastností, vnímání a uplatňovaných politik. V roce 2009 Komise zváží možnost návrhu nových opatření týkajících se ekonomického přistěhovalectví s ohledem na potřeby trhu práce a zhodnotí pokrok dosažený v oblasti vnitřní mobility.

3.5. Evropa s udržitelnými veřejnými financemi: záruka odpovídající sociální ochrany a spravedlnosti mezi generacemi

Ve většině členských států nejsou veřejné finance za stávajících politik udržitelné. Nutností je trvalá snaha o konsolidaci rozpočtu. Zvýšení míry účasti na zaměstnanosti je efektivním prostředkem, jež mají vlády k dispozici, aby zvýšily své příjmy a vypořádaly se s výdaji v souvislosti se stárnutím a nemusely zvyšovat daně.

Nedávné reformy v oblasti důchodů v řadě zemí umožní výrazně snížit finanční nerovnováhu penzijních systémů. V některých zemích však budou pravděpodobně nezbytné další reformy, jejichž hlavním cílem bude zabránit předčasným odchodům z trhu práce, zvýšit věk, kdy občané přestávají pracovat, poskytnout seniorům finanční pobídky podněcující je k setrvání na trhu práce a umožnit lidem, aby si své příjmy v důchodu navýšili prostřednictvím penzijního připojištění, to vše při zajištění lepší rovnováhy mezi dávkami a příspěvky jednotlivců.

V souvislosti s rozšířením soukromých úspor a s rozvojem systémů finančních kapitálových krytím se objevují nové problémy. Jsou spjaté s úrovní krytí těchto systémů, s úrovní příspěvků a s rostoucí úlohou penzijních fondů, které zase vyvolávají otázky ohledně transparentnosti a kvality dohledu. V souvislosti s tím je velmi důležité podporovat efektivní finanční trhy, podmínky stability a bezpečnosti, které jednotlivcům umožní spořit a investovat. Rovněž bude třeba, aby vlády podporovaly rozvoj dostatečné škály finančních nástrojů. Dále bude nutné podporovat kumulaci úspor a soukromého kapitálu, aby se osoby mohly více zapojit do rozhodování o tom, jakými prostředky by chtěly v důchodu disponovat. Ve snaze pomoci jednotlivcům lépe se přizpůsobit novým okolnostem bude rovněž nezbytná komunikace a vzdělávání ve finančních záležitostech.

Zároveň s tímto sdělením Komise přijímá zprávu, která analyzuje dlouhodobou udržitelnost veřejných financí a která vychází z demografických odhadů do roku 2050 a z finančních strategií, které členské státy představily v rámci svých stabilizačních a konvergenčních programů pro rok 2005.

¹⁵ Sdělení Komise – Společný program pro integraci – Rámec pro integraci státních příslušníků třetích zemí v Evropské unii (KOM(2005) 389, 1.9.2005).

4. ZÁVĚR: UČIŇME Z PROBLÉMU VÝHODU

Stárnutí evropského obyvatelstva je nevyhnutelným důsledkem v základě pozitivního vývoje: prodloužení střední délky života, často v dobrém zdravotním stavu, snazší rozhodování žen, jež jsou čím dál více vzdělanější a mají lepší přístup na trh práce, zda chtějí mít děti a kdy je chtějí mít. Tyto hluboké demografické a sociálně-ekonomické změny však zavazují k reformě stávajících institucí, a to jak z důvodů ekonomické efektivity, tak z důvodu sociální spravedlnosti.

Naše současné politiky nebudou dlouhodobě udržitelné, dokud neumožní čelit očekávanému snižování počtu osob v produktivním věku a předpokládanému skluzu veřejných financí. Zdrojem problému není prodloužení délky života samo o sobě. Je jím spíše neschopnost současných politik přizpůsobit se novému demografickému řádu a vážavost podniků a občanů změnit své plány a chování, zejména pokud jde o modernizaci trhu práce. Členské státy ve skutečnosti více bojují s problémem důchodů než s problémem stárnutí.

Konkrétním řešením demografického problému je určitě odpovědnost členských států. V tomto ohledu nás musí povzbudit nedávné zkušenosti, protože první reformy v oblasti důchodů již začínají nést své ovoce. Využijeme-li nevelkého prostoru deseti let, jež máme k dispozici, nebude tento problém neřešitelný.

Tyto reformy jsou rovněž součástí evropského rámce, který byl příhodně a důrazně zahájen již prostřednictvím obnovené lisabonské strategie pro růst a zaměstnanost, paktu o stabilitě a růstu, strategie udržitelného rozvoje, politiky soudržnosti a otevřené metody koordinace v oblasti sociální ochrany a sociálního začlenění.

Nejde o to zavést nový proces evropské koordinace. Musíme se zavázat, že zajistíme, aby byly zohledněny různé dimenze demografické otázky jako celku ve všech našich politikách, na vnitrostátní úrovni a na úrovni Společenství a že v těchto snahách budeme pokračovat a že je budeme prohlubovat.

V tomto ohledu toto sdělení rozvíjí na úrovni Společenství pro tyto politiky referenční rámec. Rámec upřesňuje pět oblastí, které odpovídají společné perspektivě opětovného získání důvěry:

- Evropa, která podporuje demografickou obnovu,
- Evropa, která valorizuje práci: větší zaměstnanost a delší a kvalitní aktivní život,
- Evropa produktivnější a výkonnější,
- Evropa přijímající přistěhovalce a zabezpečující jejich integraci,
- Evropa s udržitelnými veřejnými financemi: záruka odpovídající sociální ochrany a spravedlnosti mezi generacemi.

Vnitrostátní politiky a politiky Společenství se musí demografickému problému popsanému v tomto sdělení přizpůsobit. Evropské politiky, včetně politik Komise, musí být přehodnoceny tak, aby byla do příštího výběru politik zahrnuta i demografická výzva. Komise doporučuje, aby dopad demografické změny hodnotily v oblastech, které spadají do jejich působnosti, oborové rady a oborové výbory Evropského parlamentu.

Základem důvěry v dalekou budoucnost musí být ode dneška zapojení mužů a žen do pracovního života, produktivita a výkonnost. Tatáž důvěra Evropanům pomůže k tomu, aby byli schopni se stávajícími či příštími přistěhovalci navázat plodné vztahy založené na vzájemném uznání.

Řešení demografického problému je dlouhodobým úkolem nás všech. Pokrok při provádění těchto akcí bude předmětem evropského demografického fóra, jež se bude konat jednou za dva roky a poprvé v říjnu 2006. Výsledky iniciativ, které jsou uvedeny v tomto sdělení a které se uskuteční do roku 2009, jakož i výsledky fóra budou každé dva roky tématem jedné kapitoly výroční zprávy o pokroku (lisabonský proces) věnované stavu připravenosti Unie na prodloužení délky života.

5. APPENDIX: MAIN EUROPEAN DEMOGRAPHIC TRENDS AND DATA

Projections – EU25

Projections for EU's population trend 2005-2050				
<i>in thousands</i>	2005-2050	2005-2010	2010-2030	2030-2050
Total population	-8659	5563	5312	-19534
<i>Percentage change</i>	<i>-1,9%</i>	<i>1,2%</i>	<i>1,1%</i>	<i>4,2%</i>
Children (0-14)	-13811	-2304	-6080	-5427
<i>Percentage change</i>	<i>-18,6%</i>	<i>-3,1%</i>	<i>-8,5%</i>	<i>-8,2%</i>
Young people (15-24)	-14035	-2383	-6663	-4990
<i>Percentage change</i>	<i>-24,3%</i>	<i>-4,1%</i>	<i>-12,0%</i>	<i>-10,2%</i>
Young adults (25-39)	-24867	-3896	-14883	-6088
<i>Percentage change</i>	<i>-25,0%</i>	<i>-3,9%</i>	<i>-15,6%</i>	<i>-7,5%</i>
Adults (40-54)	-18666	4116	-10029	-12754
<i>Percentage change</i>	<i>-19,0%</i>	<i>4,1%</i>	<i>-9,8%</i>	<i>-13,8%</i>
Older workers (55-64)	4721	4973	8717	-8969
<i>Percentage change</i>	<i>9,1%</i>	<i>9,5%</i>	<i>15,3%</i>	<i>-13,6%</i>
Elderly people (65-79)	25688	1947	22281	1460
<i>Percentage change</i>	<i>44,5%</i>	<i>3,4%</i>	<i>37,3%</i>	<i>1,8%</i>
Frail elderly (80+)	32311	3109	11969	17233
<i>Percentage change</i>	<i>171,6%</i>	<i>16,5%</i>	<i>54,0%</i>	<i>50,8%</i>
Source : EUROSTAT, 2004				

Projections by country

	Population ¹		Fertility ²		Life expectancy ³				Natural Increase ⁴		Net Migration ⁵		Old Age Dependency ⁶	
	2005	2050	2004	2050	Men		Women		2004	2050	2004	2050	2004	2050
					2004	2050	2004	2050						
EU25	459,5	449,8	1,5	1,6	73,7	80,5	80,4	85,6	211	-48351	1464	39710	24,5	52,8
BE	10,4	10,9	1,6	1,7	75,5	82,3	81,6	88,3	5	-405	24	897	26,1	48,1
CZ	10,2	8,9	1,2	1,5	72,4	79,7	78,8	84,1	-18	-2010	4	647	19,7	54,8
DK	5,4	5,4	1,8	1,8	75,2	80,9	79,6	83,7	6	-302	8	323	22,5	40,0
DE	82,5	74,6	1,4	1,5	76,1	82,0	81,7	86,8	-143	-17311	211	8980	26,8	55,8
EE	1,3	1,1	1,4	1,6	65,5	74,9	76,9	83,1	-5	-248	1	19	23,8	43,1
EL	11,1	10,6	1,3	1,5	76,4	80,3	81,4	85,1	-1	-2207	43	1743	26,4	58,8
ES	43,0	42,8	1,3	1,4	76,6	81,4	83,4	87,9	67	-6007	508	6235	24,6	67,5
FR⁷	60,6	65,7	1,9	1,9	76,2	82,7	83,4	89,1	219	2919	64	2823	25,2	47,9
IE	4,1	5,5	2,0	1,8	75,5	82,4	80,7	87,0	33	814	16	645	16,4	45,3
IT	58,5	52,7	1,3	1,4	77,3	83,6	83,2	88,8	-29	-11278	330	5777	28,9	66,0
CY	0,7	1,0	1,5	1,5	76,3	81,9	80,8	85,1	3	8	6	238	17,5	43,2
LV	2,3	1,9	1,3	1,6	64,9	74,3	76,2	82,5	-12	-484	-2	30	23,6	44,1
LT	3,4	2,9	1,3	1,6	66,5	75,5	77,6	83,7	-11	-606	-6	28	22,3	44,9
LU	0,5	0,6	1,7	1,8	75,0	81,6	81,4	86,7	2	63	3	131	21,0	36,1
HU	10,1	8,9	1,3	1,6	68,5	78,1	76,8	83,4	-36	-2029	15	795	22,6	48,3
MT	0,4	0,5	1,7	1,6	76,2	81,8	80,7	85,0	1	-4	3	113	19,0	40,6
NL	16,3	17,4	1,8	1,8	76,2	80,2	80,8	83,6	52	-358	21	1480	20,5	38,6
AT	8,2	8,2	1,4	1,4	76,2	83,6	82,1	87,7	1	-912	25	985	22,8	53,2
PL	38,2	33,7	1,2	1,5	70,5	79,1	78,5	84,4	-26	-5022	-28	318	18,6	51,0
PT	10,5	10,0	1,5	1,6	74,2	80,4	81,0	86,6	7	-1326	42	808	24,9	58,1
SI	2,0	1,9	1,2	1,5	72,6	79,8	80,2	85,1	-3	-390	6	287	21,4	55,6
SK	5,4	4,7	1,2	1,6	69,7	77,7	77,8	83,4	-2	-781	-2	109	16,3	50,6
FI	5,2	5,2	1,8	1,8	75,3	81,9	81,9	86,5	7	-303	6	288	23,3	46,7
SE	9,0	10,2	1,7	1,9	78,1	83,3	82,4	86,5	6	171	28	1069	26,4	40,9
UK	60,0	64,3	1,7	1,8	76,4	82,9	80,9	86,6	89	-343	139	4939	24,3	45,3

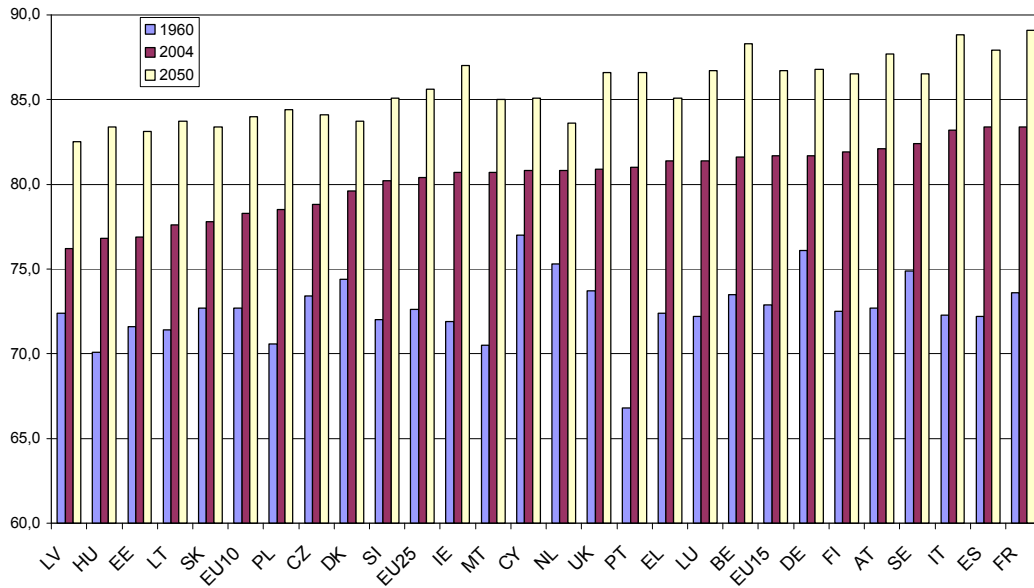
Source: EUROSTAT, 2004

Notes:

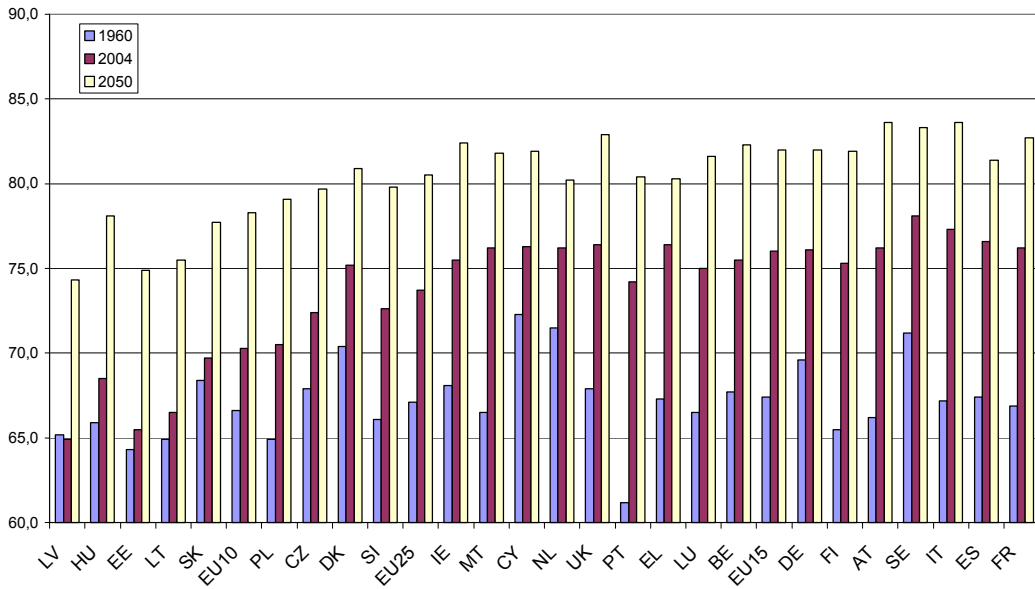
- 1 Population in million on January 1st (2050: trend scenario)
- 2 Number of children per woman (2004: estimate; 2050: trend scenario)
- 3 Life expectancy at birth in years (2050: trend scenario)
- 4 Difference between the number of live births and the number of deaths (2004: estimated annual Flow, 2050: cumulative net migration between 2004 and 2050)
- 5 Estimation of net migration in thousands (2004: estimated annual flow, 2050: cumulative net migration between 2004 and 2050)
- 6 Number of people aged 65+ as percentage of people aged 15-64 (2050: trend scenario)
- 7 France: Metropolitan France (excluding overseas territories)

Life expectancy at birth

Life Expectancy 1960-2050, Females

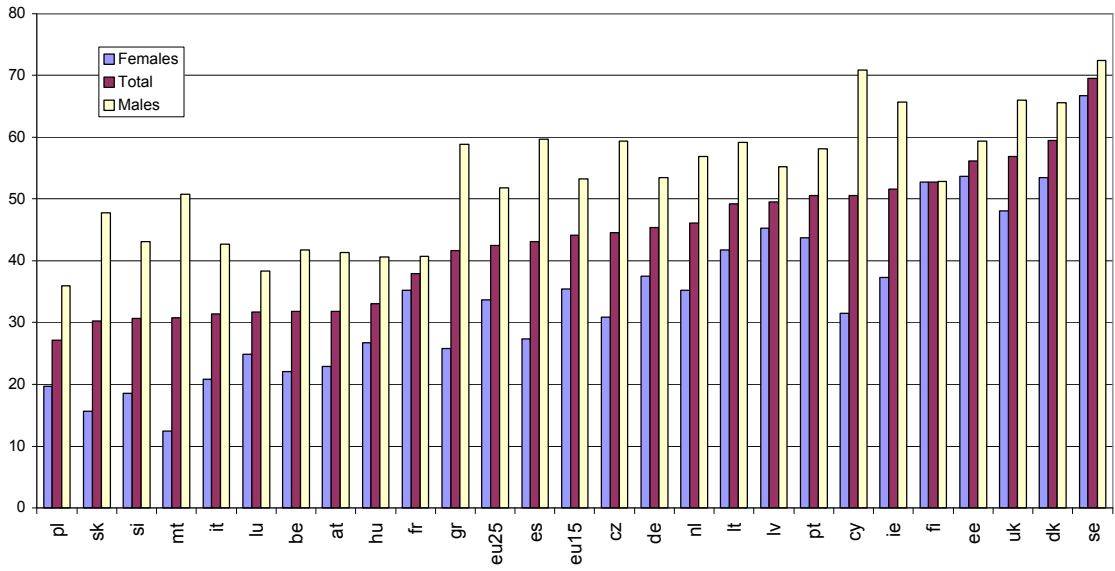
Life Expectancy 1960-2050, Males

Source: Eurostat 2004 Demographic Projections (Baseline scenario)

Employment rate of older workers

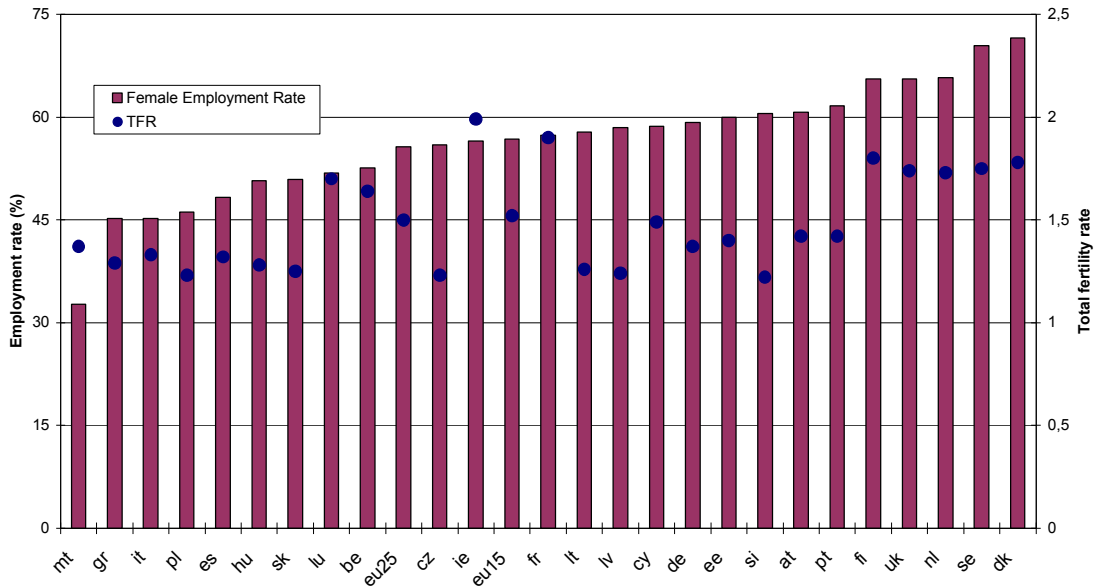
Employment Rate of Older Workers, 55-64 Years (2005)

Source: Eurostat, Labour Force Survey

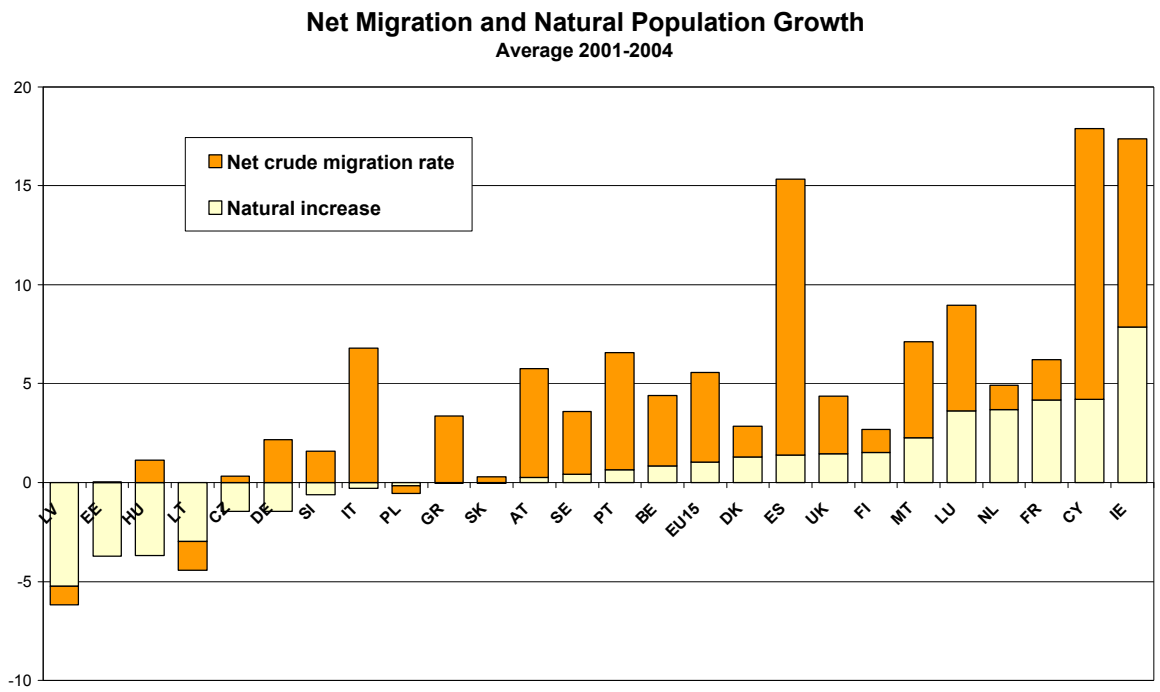
Fertility and female employment rates

Female Employment Rates (15-64) and Total Fertility Rates 2004

Source: Eurostat, Labour Force Survey and National data

Net migration rate vs. natural population growth

Source: Eurostat. Figures exclude intra-EU flows and comprise regularisations of previously undeclared migrants